

III ZIELKUNDE III

De Philosophie bij het Creatianisme.

I.

De oorsprong van de ziel en het ontstaan van het leven zijn twee problemen, die nauw met elkaar verwant zijn. Leven toch is het bestaan van een ding met een zekeren inhoud door God daaraan gegeven. Die inhoud is bij den mensch beeldrager Gods een religieuze kern, waarin allerlei functies wortelen. De vraag naar den oorsprong van die kern staat dus in verband met die naar het begin van het zich daarin openbarende leven. Het leven is een filosofisch begrip, zodat wij verplicht zijn aan de filosofie te vragen wat zij te zeggen heeft over het probleem van het Creatianisme, den oorsprong van de ziel.

Met filosofie bedoelen wij hier die, welke uitsluitend van de Schriftopenbaring Gods en het in Christus gewortelde bewustzijn, dat die openbaring kent. Voor de filosofie die niet uitgaat van deze beide factoren bestaan de problemen van het Creatianisme niet, want zij mist de begrippen „schepping” en „voorzienigheid”, die de Heilige Schrift ons openbaart, en waarover de Creatianist nadenkt. De Christelijke filosofie daarentegen bezint zich over de verhouding van God en wereld, tot welke ook behoort het menselijk leven.

De Biologie (levensleer), is de wetenschap, die alle met het leven in verband staande problemen behandelt. Ze is een onderdeel van de filosofie en niet een zuivere ervaringswetenschap, zoals zij vaak gedefinieerd wordt. Immers is ons leven niet gebonden aan den tijd tusschen geboorte en sterven. Ook zijn er verschillende wijzen van leven, zoals bij planten, dieren en menschen, die vóór alle ervaring gegeven zijn. Voorts is een kenmerk van het leven, dat het organisch is, d.w.z. koraal uitgedrukt, dat een geheel van leven meer is dan de som van levende deelen. Het kan dus niet verklaard worden als een machine die al en in elkaar gezet kan worden, maar het heeft zijn eigen wetten.

Een eigen Biologie hebben die Creatianisten, die het plantaardig en dierlijk leven in den mensch laten sterven en die het hogere leven tot erfgenaam maken van de beide lagere levensvormen. Daarin schuilt een opvatting, die o.i. den lofs van de criticus niet kan doorstaan. In nog sterkere mate geldt die criticus het begrip „stof”, dat zij bij hun stellingen gebruiken, die een onbezielde lichaam met een ziel verbinden door het toevoegsel van den persoon of de ikheid.

In al deze voorstellingen van het ontstaan der ziel is de materie gedacht als een mechanisme, waarin zielen naar een zeker plan uit en ingaan. Men werkt dus met een afgetrokkenheid van het denken, die in de werkelijkheid niet voorkomt. Het leven in plant, dier en mensch is geen mechanisme, maar georganiseerde of bezielde stof. De zaadcellen van het lichaam kunnen dus niet als onbezielde factoren met één of meer zielen begiftigd worden, want zij zijn bezielde.

Voorts is in de genoemde voorstellingen het begrip „leven” willekeurig bepaald. Nergens in de natuur vinden wij een overgang van het plantaardige naar het dierlijke leven en van het dierlijke naar het menselijke leven. Waarom zou het dan in den moederschoot zoo toegaan? Daarvoor is geen enkele analogie. Al wat wij weten aangaande planten- en dieren-zielen is afgeleid uit de menselijke ziel. Deze is persoonlijk, d.w.z. kan voor zich zelf object worden, maar het leven in planten en dieren is onpersoonlijk — psychisch. Onze eigen ziel kennen wij door onmiddellijke waarneming, maar die van de dieren door afleiding of analogie. Hoe zullen wij dus waarnemen of er aan onze schepping als persoonskern nog een onpersoonlijk-psychisch leven is voorafgegaan?

Men antwoordt van de zijde van het Neo-Creatianisme, dat het aannemen van een onpersoonlijk psychisch leven in het embryo noodig is met het oog op de erfelijkheid van zekere eigenschappen van onze voorouders. Dit kan waar zijn als men werkt met een humanistisch erfelijkheidsbegrip in de Biologie, maar niet als men de Christelijke opvatting van de erfelijkheid deelt, zoals die vroeger door ons is voorgesteld. Schijnbaar laat de definitie van erfelijkheid bij Götte en Driesch niets te wenschen over, als zij zeggen „een deel van een ei-product verandert zich steeds in eenige voortbrengselen, die betrekkelijk gelijk zijn aan hun uitgangspunt”. Aan deze definitie ontbreekt de eerste oorzaak van de verandering van het ei-product. Volgens de Heilige Schrift wordt de natuur, na hare schepping door het Woord, gedragen en ontwikkeld door den Heiligen Geest. (Vgl. Ps. 104:30; Zendt Gij Uw Geest uit, zoo worden zij geschapen). Bij planten en dieren werkt Gods Geest aldus, dat de tweede oorzaken soms een gelijke eigenschap, soms een variatie daarvan in hun kroost voortbrengen. De gelijke eigenschap kan zijn aangeboren of later verwor-

ven, instinct of neiging. De ongelijke eigenschap kan zijn een modificatie (bij kwetsing), een kruising of een mutatie (sprong). De wetten van erfelijkheid en variatie zijn lang niet alle bekend. Maar ook al nemen wij vaste wetten daarvan aan, zoo vragen we nochtans, waarom moeten die wetten dezelfde zijn bij planten, bij dieren en bij menschen? De kracht tot ver-erven of varieeren ligt niet in een levenloze stof maar in een ziel, die ontplooid wordt door de werking van Gods Geest. Wat is er dan tegen om aan te nemen, dat de Geest bij den mensch de persoonskern kracht geeft om die materie aan te nemen die gelijkt op of verschilt van die van zijn voorouders? Daartoe zijn toch niet twee of meer zielen van noode?

Er bestaat een eigenaardige opvatting van de erfelijkheid, volgens welke ze kan vergeleken worden bij het geheugen. In de kiem bestaat dan een zekere herinnering aan alles wat de soort in den loop van haar leven heeft ontmoet, en de geschiktheid om dat alles geheel of gedeeltelijk te reproduceeren. Bij deze opvatting maakt men de onpersoonlijk bezielde stof tot een persoon met eigen voorstellingen en eigen reproductie daarvan, een stelling, die zichzelf weerspreekt. Neemt men echter aan, dat de Heilige Geest het geschapene ontwikkelt, dan geldt deze gedachte in zoover, dat God eenzijdig de verscheidenheid bemint doch anderzijds ook een zekere rhythmus van telkens terugkeerende eigenschappen onderhoudt, die Hij zich herinnert.

De Philosophie kan dus evenmin als de Theologie het probleem van de schepping der ziel oplossen, want het leven is een mysterie evenals de dood. Wel ontsteekt de Philosophie licht over het vraagstuk wat het eerst ontstaat, de materie van het latere lichaam of het ordenend principe in die stof. Logisch is dit beginsel het eerst, want onbezielde stof is een mechanisme en dat is het lichaam niet. Maar ook in tijd het eerst, want anders zouden de functies aan het werk gaan zonder leiding en nooit het door God gestelde doel bereiken.

De discussie kan zich dus verder bewegen om dit punt, wat is het vormende principe van de zaadcellen waaruit het menselijk leven wordt opgebouwd. Is dit beginsel een onpersoonlijke, maar substantieel bestaande ziel? Of is het een persoonskern, die onder de leiding des Heiligen Geestes met functies wordt bekleed, en die aanstands in zekere verhouding tot God en het geschapene wordt gesteld?

Den Haag.

LOS.

HET BOEK VAN DE WEEK

De preektrant van de dominé's in de kerken der Afscheiding in de jaren 1834-1869, door Ds D. van Dijk. 1)

In de roman-litteratuur der laatste jaren is zonder twijfel het „probleem” van het huwelijk en de liefde een der meest besproken onderwerpen.

In alle mogelijke situaties en met alle mogelijke complicaties wordt het huwelijksleven en wat daar mee samenhangt uitgespeeld en soms afstootend en weerzinwekkend geteekend. Verbluffend diep en scherp wordt het denken en voelen der romansjuffelen, voor zoover dat op het huwelijk en de liefde betrokken is, geanalyseerd. Angstwekkend open wordt dikwijls ook het meest intieme in het volle licht getrokken.

Nu is er bij al dat ontleden en doorkruipen en beschrijven van het huwelijks- en liefdesleven een merkwaardig verschijnsel, waar we even den nadruk op willen leggen. Het verschijnsel n.l. dat de blik van de groote meerderheid der moderne auteurs zoo hopeloos eng en beperkt en daardoor verwrongen is. Als ze „leven van huwelijk en liefde teekenen, dan wordt bijna nooit dat leven in z'n volheid en alzijdigheid geschilderd en weergegeven. Eén, hoogstens twee „zijden” ervan worden ontket, en tot het één en het al gemaakt. Het schijnt wel, of daarin heel de liefde en gansch het huwelijk opgaan.

Voor een christen is het huwelijk een veelzijdige liefdesgemeenschap, een levensverband, dat beheerscht wordt door de wet des Heeren, die den huwelijksband onverbrekelijk verklaart. Het woord van belofte, eenmaal gegeven, kan, mag niet gebroken worden. Wat God heeft samengevoegd scheidt de mensch niet. In gehoorzaamheid aan deze wet ontplooit zich dan het volle huwelijksleven. Zoo alleen is de liefde ethisch van natuur, zoo komen rechten en plichten op de juiste plaats, zoo alleen blijven de „gevoelens” van liefde en de biotische gemeenschap rein.

Bij de roman-heeren en -dames is dat anders. Voor de ethische structuur van het huwelijk hebben ze geen oog. De onverbreikbaarheid ervan is een onding. Wat de volle aandacht heeft is, als men het nuchter bezielt, de verliefdheid. De gevoelens van aantrekking en genegenheid. De

stemmingen, waarin men door het zien en spreken met „hem” of „haar” geraakt. Er worden vaak erg mooie namen gebruikt om die psychische affecten aan te duiden. 't Is soms gansch verheven en etherisch. 't Is het „diepere leven”, dat „openbloeien” gaat enz., maar in den grond is het niets anders dan het gevoelsleven, de emotie, het affect, waarin men geniet en zwelgt, die men met echte liefde identificeert, die „openbloeit” — maar straks ook weer „uitbloeit”. En als 't zoover eenmaal komt, wel, dan gaat men weer verder, een nieuw „openbloeien” legemoet, gonzend als een bij van bloem tot bloem!

Zoo wordt de liefde, die naar het Woord des Heeren vervulling is der wet, het volbrengen van de volle liefdeswet aan elkaar en met elkaar, verschrompeld tot een min of meer diepe, min of meer innige genegenheid, tot een „gevoel”, een „stemming”, een „affect”.

Het huwelijk als onbrekbare band beschouwt men als klinkklaren onzin, het mag hoogstens zijn een samenleven-tot-men-genoege-van-elkaar-heeft.

De alzijdige levensgemeenschap, die naar Gods wil het huwelijk moet zijn, wordt een gevoelscontact, een stemmingsgemeenschap, die misschien wel even heftig is, maar spoedig ook weer voorbij gaat.

En als men zoekt naar de oorzaak van die verwording, dan komt men al spoedig tot de ontdekking, dat die ligt in het doen opgaan van huwelijk en liefde in wat op zijn hoogst een zijde daarvan, een moment daarin is.

Het „gevoel” van liefde, de „genegenheid”, de „warmte”, het liefde-„affect” behooren zeer zeker tot de liefdevolheid, maar zijn niet het één en al. En wanneer men die genegenheid, dat gevoel tot de eigenlijke liefde verheft, dan komen de ongelukken, die werden genoemd. Tenslotte worden dan alle wetten verbroken.

...

Waarom dit alles in dit artikel en naar aanleiding van bovengenoemd boekje wordt genoemd?

Omdat een verschijnsel als hier in de beschouwing van de liefde werd gesignaleerd, ook in menige geloofsbeschouwing is te ontdekken.

Men verwacht dan iets, dat bij het geloof blijkt, dat nevenverschijnsel is van het geloof, met het gelooven zelf. Men gaat dan b.v. uit de aanwezigheid of afwezigheid van zoo'n nevenverschijnsel tot de aanwezigheid of afwezigheid van het geloof zelf concludeeren. En de gesteldheid van het gelooven wordt dikwijls beoordeeld naar wat men van die nevenverschijnselen, zooals bepaalde gevoelens en stemmingen en kenmerken, meent te ontwaren. En dan ontstaat dikwijls een verwarring en verarming als waartegen Ds van Dijk in zijn boekje waarschuwt.

Gelooven, dat is toch naar de Schrift een geheel en al bezig zijn met, een opgaan in, een zich verlaten op het Woord van God, d.i. op Jezus Christus.

Gelooven, dat is voor alles naar buiten zien, omhoog zien, hooren naar wat God zegt, beveelt en belooft en dan daarnaar doen, daarop steunen, daaruit leven.

Gelooven, dat is het anker uitwerpen, alle eigen zekerheid en vastheid opgeven. Zieh „zoo maar” overgeven aan 't woord van den Christus en, alleen maar vasthoudend Zijn woorden, leven en sterven.

Gelooven, dat is weten, dat God in Jezus Christus ons riep, waarachtig riep bij den doop, ons sindsdien al maar door, en dat we nu komen moeten en dus ook komen mogen.

Gelooven, dat is zoo klein denken van zichzelf, zoo waarlijk zich nietig en hulpeloos en armzalig en ellendig weten, dat we naar Jezus Christus toegaan en Hem vasthouden, wetend dat het mag!

Gelooven, dat is zoo hoog en groot denken van onzen Vader in den hemel, dat we het niet wagen Hem te laten roepen.

Gelooven, dat is gehoorzaam zijn aan de wet: dit is Zijn gebod, dat wij gelooven in den Naam Zijns Zoons Jezus Christus.²⁾ Een wet, die even diep in ons leven insnijdt als het eerste, tweede, derde en volgende geboden. Een wet, die in het verbond des Heeren tot ons komt en die we moeten gehoorzamen evenals de andere. Een wet, die we nooit in eigen kracht zullen kunnen volbrengen, evenmin als de andere, en waarvoor de Heere ons kracht zal geven als we Hem daarom vragen net als hij de andere.

Gelooven, dat is zoo'n diepen eerbied hebben voor den sprekenden God in Jezus Christus, dat we Hem niet tot een leugenaar durven maken door onzen twijfel, ook niet als Hij van genade ons spreekt.

Gelooven, dat is „immers een aannemen van Christus, gelijk Hij ons gepredikt wordt in de Schriften”. 't Is de „oerfunctie” van het verbond, het „amen-spreken op het woord van God.”³⁾

Gelooven, dat is zekerheid hebben. Niet de zekerheid van een rentenier, die een aantal soliede stukken en acten in z'n brandkast heeft en er nu

2) 1 Joh. 3:23.

1) Uitgave N. V. de Graafschap, Aalten.

3) Vgl. Dr K. Schilder, Wat is de Hemel? p. 201, 254.

zelfs niet meer aan hoeft te denken, maar een zekerheid, die ligt in het „hebben“ van een trouwen God, die ons elken dag toesprekt, die ons elken dag roept, die ons elken dag de zonden vergeven wil, die zich elken dag wil laten vinden en elken dag ons Zijn genade voorhoudt.

Dit gelooven heeft invloed op heel den mensch. Het heeft een „neerslag“, het verwekt een „reactie“ in het gevoelsleven, in de reflexie³⁾, in heel het levensgedrag, in iedere levensuiting. Er ontstaat tengevolge van dat echte gelooven allerlei gevoelens en stemmingen. Het gelooven perst het leven een bepaalden kant uit en doet aan den levensboom „vruchten des geloofs“ ontstaan.

Maar dat is alles geloofsuiting, geloofsgevolg, geloofsreactie, geloofsvrucht, geloofswerking, niet het eigenlijke gelooven zelf. Dat is amen-zeggen op Gods Woord, zich „hin-geben“ aan den sprekenden God in Jezus Christus. Al is natuurlijk het eene van het andere nooit te scheiden.

Men voelt nu aanstonds — en hier kom ik aan de parallel bovenbedoeld — wat een verarming het is het eigenaardige, het eigensoortige van het geloof te zoeken in dat wat alleen maar geloofsgevolg, geloofsreflex is. Wanneer men van gansch den rijkdom van het volle, breede, diepe gelooven — dat altijd naar buiten zien, zichzelf vergeten, zichzelf verliezen is — alleen maar oog heeft voor de geloofsweerspiegeling in 't gevoelsleven en de andere levensuitingen. Daarin trilt het geloof wel door en na, maar het eigensoortige van het geloof is daarin niet te vinden. Dat eigensoortige ligt in het volkomen zich verlaten op Gods Woord; het vasthouden daaraan, ondanks alles; het zoeken van de zaligheid buiten zichzelf; het „eten“ van de woorden Gods, hetzij Hij beveelt, of schenkt of belooft.

Wanneer daarom ook 't geloof bloeien zal, dan moet de geloovige zich niet verliezen in een altijd weer opnieuw beginnende analyse van de geloofsgevolgen, de geloofsreflexen, de natrillingen van het gelooven in allerlei provincien van het eigen leven. Neen dan moet de geloovige zich geheel en al richten op Jezus Christus, die de inhoud, de grond, de werker is van alle echt gelooven. De geloovige moet met Hem bezig zijn, zich in Hem verliezen, vol zijn van Hem, Zijn Woorden overpeinzen dag en nacht.

Want om het paradoxaal te zeggen: hoe sterker het gelooven is, des te minder is het bezig met zichzelf, hoe meer het geloof bloeit, des te minder is het zich bezorgd over zijn bloei. Want Jezus Christus wordt dan het één en het al. Als we geboeid zien naar een schoon panorama, dan denkt niemand aan zijn oogen en zijn kijk-actie — dat gaan we alleen doen als het met onze oogen en ons kijken niet in orde is!

't Is de verdienste van het boekje van Ds van Dijk, dat het voor dit centrale, dit eigensoortige van het geloof weer de aandacht dringend vraagt. Het laat het verschil tusschen het eigenlijke gelooven en dat, wat door het gelooven wordt gewerkt in alle uitingen van het menschelek leven, duidelijk zien. Speciaal denken we hierbij dan aan de „Toegift“, letter e, pag. 37 v.v.

Daarin klinkt tot ons door (bewust of onbewust? — Ds van Dijk geeft geen citaten) de heerlijke verkondiging van Calvijn omtrent het geloof, zooals die te vinden is o.a. in boek III van zijn Institutie.⁴⁾

Jammer is, dat de schrijver, doordat hij deze dingen in een „toegift“ behandelt, zoo beknopt moest blijven. Hij kon slechts een paar forsche lijnen trekken. Veel kon alleen worden genoemd. De positieve uiteenzetting van de verhouding van het geloof tot de „werken“, vice-versa, kon zoo niet worden gegeven. Ook niet de beschrijving van de schriftuurlijke zelfbeproeving, zooals die ook in het avondmaalsformulier wordt geeischt.

Wellicht vindt Ds van Dijk nog gelegenheid uitvoeriger op deze onderwerpen in te gaan. Ze zijn van levensbelang. Nog al te veel is voor velen de schriftuurlijke glans van het echte gelooven verdof.

Nu evenwel willen we dankbaar aanvaarden wat de Schrijver ons gaf: een doordringende roep om het echte geloof dat gansch alleen op Jezus Christus vertrouwt.

H.

C. V.

4) Citaten gaf ik in Geref. J. B. van 13 Dec. j.l.

STEMMEN UIT ONZE KERKEN

In de rubriek „Persschouw“ van „De Reformatie“, No. 14 d.d. 3-1-36 komt voor een aanteekening op het boek over wijlen Excellentie IDENBURG, meer in het bijzonder over de bespreking er van door den heer F. J. Los.

Mij trof de uitdrukking: „Menigeen zal deze OVERGANG (van Exc. I.) van de Hervormde naar de Christelijk Gereformeerde kerk, natuurlijk, ja stichtelijk vinden. Zoo'n ziek(e) moeder (kind). Natuurlijk verlaat men die“.

Ik acht zoowel de uitdrukking Hervormd als Christelijk Gereformerd onjuist.

Wat toch is het geval? Indië kent geen Hervormde kerk en ook geen Christelijk Gereformeerde kerk. Indië bezit een Gouvernementskerk en een Geref. kerk. Op het oogenblik mag de gouvernementskerk meer in normale banen geleid worden, feit is en blijft, dat Indië geen Ned. Herv. kerk kent. Dat Idenburg overging tot de Chr. Geref. kerk is óók niet juist. In 1885 ging hij over tot (de kerk??) van dien naam, omdat Ds A. Delfos door haar uitgezonden was als zendeling. Deze uitzending had evenwel tot gevolg de institueering van een kerk, die niet anders kon heeten dan christelijk-gereformeerde, omdat in 1885 de gereformeerde kerken nog zoo heetten. Ware, menschelekerwijze gesproken, de overgang in 1892 geschied, dan was Idenburg overgegaan van de Gouvernementskerk naar de Geref. kerk.

Ten slotte, dat Idenburg „gereformeerde“ van beginsel was is bewezen door zijn levenswandel. Twijfel hieraan is alleen mogelijk bij menschen, die niets van „gereformeerden“ moeten hebben. Iedere Nederlandsch Hervormde, in het vaderland opgevoed bij de aloude waarheid, zal, in Indië aangekomen, nooit vrede kunnen hebben in de gouvernementskerk, ook in 1936 niet, laat staan in 1885.

„Waarom tellen anders onze kerken in Indië „inwonende leden“?“

Het zou te ver voeren om aan te toonen, dat overgang naar de kerk des Heeren in Indië nu juist niet door de genezing van een zieke bevorderd wordt, doch waar de heer F. J. Los verre van objectief was, kan het zijn nut hebben om op het bovenstaande even de aandacht te vestigen, ware het maar om de waarheid te dienen. En om de waarheid te dienen, mogen we geen stap op zij gaan.

Den Heider.

J. HERWELJER.

PERSSCHOUW

Noodzakelijke verbetering.
(Pressie of premie.)

Verleden week, onder „Persschouw“, bl. 135, kolom 1, ongeveer tegen het midden der pagina, stond:

„Drie jaren niets doen, omdat 't een „partij“ geldt, dat ware een dreigement tegen de zonde, maar een PRESSIE op de organisatie van de zonde.“

Het woord „pressie“ berust op een verkeerde lezing van wat ik schreef. Er moet „PREMIE“ worden gelezen.

Persdebat.

In „Pro Ecclesia“ heeft ook Ds I. de Wolff zich uitgesproken. Een reeks van artikelen is begonnen. Inzake „De Reformatie“ oordeelt hij, dat onder invloed van dit orgaan

een reformatische beweging in onze kerken gaande is, welke bedoelt om ons gereformeerde volk van den weg op het hellend vlak, waarlangs wij bezig zijn naar den afgrond te vliegen, terug te brengen en weer te doen wandelen op den weg der verbondsgehoorzaamheid.

Er wordt geroepen: weest toch een eenheidsfront. Maar de kwestie is juist, dat wij dit niet zijn; en dit te constateeren (en met de stukken aan te toonen) heeft meer nut, dan te doen, alsof 't niet zoo is... Alsof dat den vrede kon dienen: het bestaande gebrek-aanleiding laten begaan! „Pro Ecclesia“ voelt dit ook ter dege:

Als wij nu maar één gesloten front vormden, tot een machtige geloofsactie in staat, dan zou veel van de onrust kunnen verdwijnen.

Maar in plaats daarvan is er een humanistisch, naar de praktijk zich richtend christendom bezig den kop op te steken; wordt er een geest van synthese gevonden, die samenwerking en samenleving zoekt met al zulke elementen, welke niet leven uit de gehoorzaamheid der Schrift; is er vervloeiing, verdoezeling der grenzen, een rusten op behaalde overwinningen zonder den strijd voort te zetten, een buigen voor de ijzeten noodzaak der praktijk zonder geloofsmoed om als geestelijk nakroost van een stoer voorgelicht, den voet dwars te zetten als het onze eeuwige goederen betreft.

Even later:

Zal ons kerkelijk leven gediend worden, dan behoort er alzo een breede samenwerking te zijn, waardoor het een weer in het ander ingrijpt, waardoor wij elkander helpen, en zal ieder weer zijn steentje hebben in te voegen in het gebouw van de theologische wetenschap.

En hoeveel waardeering wij hebben voor al wat reeds is gepresteerd, toch mag ons niet ontgaan, dat er nog een groot manco bestaat.

Ik noem bijv. de kwestie van het jus promovendi (het recht om te promoveeren) aan de Theologische

School, waarover na de m.i. onjuiste beslissing der synode in laatste instantie een geschil is gerezen tusschen prof. Schilder en prof. Kuypers. De strijd om dat recht is niet om een peulschilletje, maar gaat om een onderdeel van de noodzakelijke breede samenwerking, zonder welke ook de professoren in Kampen slechts belemmering kunnen ondervinden. Ook zij behoeven de doctorandi; om andere factoren nu maar buiten beschouwing te laten.

En hoe dan te denken over de synthese, die we bestrijden bij „de kleine luyden“, maar waaraan de leidinggevend personen zelf zich schuldig maken? Zou ons kerkelijk leven gediend zijn met voorlichting die een brouwsel is van menschen met verschillend principieel standpunt? Zou niet juist daarin een grove gevaar bestaan, dat er schadelijke invloeden beginnen te werken in den voorlichtingsdienst, dus van bovenaf en hebben wij allen, die voor een groot deel van principieele voorlichting moeten leven om zelf leiding te beperkten kring te kunnen geven, er geen recht op, dat onze mannen hun isolement bewaren?

Daar gaat het o.a. over.

En het is een verdienste van prof. Schilder, dat hij daarvoor een lans breekt.

Eindelijk:

Of zou men heil verwachten van de methode van sommige onzer kerkbodes, die naar iemand wij schreef, 25 jaar achteraan komen, waarin men meditaties, verhaaltjes schrijft, en kerkelijke berichten maar waarin men nooit krachtig optreedt tegen het bederf dat zich begint te openbaren, waarin men de feiten niet bij den naam durft noemen, en zich hoogstens verliest in algemeenheden?

Zou het de roeping niet zijn van ieder die de waai op Sion's muren betreft, om te waarschuwen en het zwaard te hanteeren, opdat wij als kerken niet ondergaan naar analogie van wat in de 17de en 18de eeuw geschiedde?

In Geref. Kb. Amsterdam-West schrijft O. P. Zieme het volgende:

Naar ik veronderstel, heb je zeker kennis genomen van de klacht, die Ds D. Sikkil kort geleden uitte in de A'damsche Kerkbode omtrent het polemisch geschrift van Prof. Schilder in „De Reformatie“.

Nu gaat zijn bezwaar blijkbaar niet zóózeer tegen de polemiek als zóódanig, maar meer tegen den toon en wijze van zeggen. Deze laatste acht hij zóódanig verkeerd, dat hij wékelijksche lezing van 's professoren blad „gevaarlijk“ gaat achten. Nu weet ik niet, welke gevaren Ds Sikkil vreest, maar voorshands wil het mij voorkomen, dat hij in deze wel wat overdrijft. Natuurlijk is ook Prof. Schilder nog niet tot aan de volmaaktheid voortgevaren en zal hij zich dienswege, daar het niet-struikelen in woorden alleen aan de volmaaktheid wordt toegeschreven, zoo goed als anders polemisten, ook wel eens bezondigen in toon of wijze van zeggen, te meer, daar hij, militante figuur, schier zonder ophouden in den krijg is ingewikkeld. Ook al blijft er dus plaats voor den wensch en de bede, dat 's professoren zwaard te allen tijde van iedere onnavigeerbare moge blijven, wie, die zijn bedoelingen slechts in het oog vat, is niet gaarne bereid hem zijn eventuele woord-struikelingen te vergeven? Indien men echter z'n oor hier en daar eens te luisteren legt, dan zijn er blijkbaar velen, die veel verder gaan in hun wenschen dan Ds Sikkil, en niets liever zagen, dan dat Prof. Schilder zijn zwaard voor goed in de scheede stak. Menschen, die den lieven vrede zoo hartstoechtelijk minnen, dat zij wars zijn van allen strijd. Die het wellicht roerend eens zijn met de volgende verspreiden, welke ik aantrof in „De strijd voor kerkherstel“, van J. C. Rullmann en destijds gericht aan het adres van Mr Groen van Prinsterer:

Vanwaar die zucht, de heil'ge rust te storen
In 't Rijk van Hem, die de aarde vrede biedt? —
Zoo doet de Waarheid zich niet hooren,
Uw taak is die der Liefde niet.

Vervolg niet meer! Gij Saulus! word een Christen.
Die zich alléén zijn Heiland toevertrouwt.
Bedenk: door ijdel liefd'loos twisten
Werd nooit des Heeren Kerk gebouwd!

Uw Petruszwaard — het daal' weer in de scheede!
Der Eng'len Vorst behoeft uw bijstand niet.
Zijn Kerk is 't Rijk van Liefde en Vrede,
Waar in de Waarheid zelf gebiedt.

Dit poesief gedicht is, dunkt me, menigeen uit het Irenisch hart gegrepen. Ik vraag mij evenwel af, hoe degenen onder ons, die immer zoo gesteld zijn op louter pais en vree, straks de Doleantie in dankbare herdenking kunnen houden. Wat zou er, menschelekerwijze gesproken, van de Kerk des Heeren zijn geworden, indien ook onze vadersen zoo schuw van allen strijd waren geweest. Vrede, o, voorwaar, een begaafte en onschatbaar goed. Ook zij hebben hem liefgehad, maar niet ten koste van de Waarheid. Mannedig hebben zij gestreden wanneer h.i. die Waarheid Gods in het gedrag kwam. Of hun woord altijd droop van zoetheit?

In een brief „Aan een jongeren tijdgenoot“, d.d. 7 September 1920 (Reform. 1e jaargang, no. 1) schreef Dr J. C. Rullmann van den onder ons nog zoo goed bekenden Ds J. C. Sikkil: „Hoe heeft hij den weg der vroomheid in de ethische prediking als schijn-aangewezen en verklaard, dat de ethische richting ook zedelijk laag staat, omdat zij den gruwel van haar ongelooft door had róg bedekt“. In hetzelfde blad (Reform. 1e jaargang, no. 2) Dr B. Wielenga: „De Sikkil durfde alles kritiseren... naar het Woord manmoedig, radicaal“. Allicht dat er ook toen verzuichten zijn geslaakt: Waartoe toch al dat getritiseer, waarom niet meer het accent gelegd op wat verenigt in plaats van op wat verdeelt? Ds Netelenbos had voor het polemisch geschrift van Ds Sikkil tegen de ethischen slechts een „Bah“ over, terwijl W. J. Lamers in de Theologische Studien, 1904, blz. 440 van Ds Sikkils boek „Troost mijn volk“ schreef: „... Expe-

le, dat hier om schalen. Tot in zinnelijkheid, v. trokken. Men de huiskamer“ (no. 5). Men zie de „appelen“, wie, die het heil dankbaar, dat den moed had men daarom, die zich voor c geven, hen n veler steune komst Gods lofs tot eere van onze kerk Na groeten,

Enkele andere later, om de teen.

N.S.B.-v.

Benige weken, dat thans hetzelfde Bodam Hzn, O. crearis van den (der N. S. B.) en zwaerde kerk van gereformeerden erder had gasta. dit stuk felle af sen (Groningen andere) en is he Sundaard“. Tha komen.

Ik acht het be Belangstelling de „Nieuwe Pro iatste nr. citeer.

Wat behoort Gods meenden van een heide Zij behoort te toonen, dat bezwaar daa. Zij behoort ven. Maar dat veel over broc waagd om de stelen inzake kerk.

Van een an gen. Zij doen ge werleggen. Zij schelden Zij razen u cumulatie enz. Zij komen i staatschuld i Zij vertellen maar vergeter de nationaals ten toon spreij Zij doen al wegnemen, m voorbeeld. Zij hebben hare verkeerd Zij bonen o salarissen he Zij vertelle beurt geld ve

Ja, wat dat de N. S. B. spr De „N. Pr. G

Zij zeggen tische metho moet gij dan rechtische sta

Ook dit is t doet dat af of t tijk is? De „v bedoelt het alti én van Gods rechtvaardigd, eigen willen, d schuld. Daarom

Zij maken der de geref censuur in o consuur in o trent onderli Dit alles z Maar zij het geen t Dat kunne En daaror nen strijder, zulk geschrij ben met uith

Zoo'n pan De schrijvi is — hoe ki vallen — wi Hij behoort weten, dat r bij elkander het pamflet even zou ku bewijst de n en wil toch